

*Теория и опит
Theory & Practice*

РОДИТЕЛИТЕ – ПАРТНЬОРИ НА УЧИЛИЩЕТО

Практически идеи за привличане на родителите роми като партньори на училището

Дияна Димитрова
*ОУ „Христо Смирненски“
с. Водолей, обл. В.Търново*

През последните години в България се наблюдава тревожна тенденция. Родителите не изпълняват пълноценно възпитателната си функция. Прекъсната е връзката ученик–учител–родители. Нарушен е много важен принцип на възпитанието – единство на възпитателните фактори, т.е. взаимодействието между родители, учители и ученици. Причините можем да търсим в много различни аспекти. Важното е, че в повечето случаи се налага училището да компенсира липсата на родителския фактор. За да се преодолее този дисбаланс, е необходимо да се търсят пътища за постигане на единство и тясно сътрудничество с родителите. Водещата роля в този процес е на училището.

На практика обаче това сътрудничество се осъществява трудно поради ред причини. Но още по-трудно е, ако налице са и други фактори, които са свързани с културни различия.

В България живеят различни етнически малцинства – роми, турци, арменци и др. По-голямата част от ромите живеят в крайна бедност, която води до социална изолация. Едно от нейните най-тежки последствия е непосещаване на училище от децата в задължителна училищна възраст. Голяма част от родителите са необразовани, не работят и се налага много непълнолетни членове на семейството да полагат труд, за да допринасят за прехраната.

Друг проблем се оказва недоброто владение на българския език. Наболял е въпросът, свързан с ранните бракове при девойките и младежите. Оказва се, че за учителя, работещ в мултиетническа среда, е много трудно, почти непосилно да се справи с предизвикателството да общува с тези деца и още по-малко с техните родители.

Не са малко случаите, когато учителите не познават, не анализират и не отчитат тези обстоятелства. Те просто приемат и живеят с нагласата, че имат специфични трудности в работата, произтичащи от типичния ромски етнически състав на децата и учениците. Не са в състояние да разберат, че става въпрос за трайно наследени културни традиции и ценности, срещу които в известна степен се на-

лага да се изправят и да приемат предизвикателството на промяната. Те са демотивирани за полагане на усилия за социализация на децата и подпомагането на идентификацията им като граждани на България. При констатиране на неуспех в учебния процес и поява на негативни резултати от ученето и в междуличностните отношения обикновено се ограничават с недостатъците на „системата“ и родителите, със самите ученици, които са „недисциплинирани“, „невъзпитани“ и т. н.

Неоспорим факт е, че различията носят със себе си различни кодове и послания между хората и това често води до явления като неприемане и неразбиране. Културата на възприемане и общуване с различието започва да се изгражда от най-ранна възраст – далеч преди децата да постъпят във формалната образователна система. Поради това въпросът за ранното интеркултурно образование на децата и учениците в системата на детските градини и училищата трябва да се постави много сериозно. Това е процес, който придобива особена актуалност у нас през последните десет години. В образователната система има място за разработване и прилагане на политики в тази област, защото в нея участват представители на различните етноси, с различни култури, което налага те да умеят да преодоляват културните си различия, без обаче да ги омаловажават или игнорират. Това предполага добро познаване на собствената култура и отстояването ѝ в различни житейски ситуации, с правото по този начин да се съхрани идентичността на всяка личност. Следователно интеркултурното образование цели да се изгради нов духовен свят, в който толерантността да бъде основният приоритет при възприемане на „другостта“. Интеркултурното образование в училище предполага изграждане на ценности у всеки ученик, независимо от различната етническа принадлежност. Негов важен елемент е осъществяване на връзката ученик–учител–родител.

Целта на настоящата разработка е да представя няколко идеи от педагогическата ми практика за привличане на ромските ученици в училище и техните родители като партньори на училището.

Един от положителните модели в тази насока се оказа идеята на ЦМЕДТ „Амалипе“ за въвеждане на допълнителни часове по предмета „Фолклор на етносите – ромски фолклор“ като СИП часове (с хорариум два часа седмично). Идеята е в тези часове учениците да се запознаят с историята и културата на различните етноси у нас. Обучението се извършва с помощта на разработено специално учебно помагало, което съдържа различни приказки, легенди, песни от културата на ромите и други етноси. Основно училище „Христо Смирненски“ в с. Водолей, обл. В.Търново е първото училище в страната, което прие и разработи на практика този модел. Преди процеса на обучение се поставиха следните цели:

1. Учениците да усвоят знания за собствената история и култура и по този начин да придобият по-голямо самочувствие и самоувереност, като им се предостави възможност да почувстват училището като свое.

2. Учениците от български етнически произход да откриват положителното в Другия.

3. В процеса на обучение всички ученици да усвоят различни социални умения като:

- умения за изслушване;
- комуникиране;
- работа в група и др.

В хода на работа обучението постигна и други положителни резултати. То допринесе за осъществяване на тясно сътрудничество с родителите роми. Големият въпрос е: *Как се постига това?* Отговорите са няколко.

1. От съществено значение е ролята на учителя:

– Той трябва да има необходимата интеркултурна компетеност, която да се изразява в разбиране на различията и успешно комуникиране с хора, които са представители на друг етнос.

– Умение да прилага нови подходи, методи и интерактивни техники на обучение.

– Да се води от идеята на новата образователна парадигма, при която детето е в центъра на обучението.

– Непрекъснато да се стреми да повишава чувството на значимост у детето, което да води до повишаване на неговата активност в процеса на обучение.

2. Организирането и провеждането на открити практики в училище с участието на родителите. Най-често те са свързани с открити уроци по различни учебни предмети. Изключително важно е в сферата на образованието да има единство между родителите и учителите в усилията за постигане на добри резултати при обучението на децата. Откритите уроци дават ясна представа на родителите какво се случва по време на часа, как да се помогне на децата, за да не изпитват затруднения и какви са изискванията на учителя. В тази посока в моята практика съм прилагала най-различни подходи за провеждане на различни открити уроци. Например често в практиката си използвам така наречения **графичен абак** за огромотяване на учениците в първи клас. Организирам открит урок по този повод, за да запозная родителите с използването и прилагането на абак. Поставям родителите в ролята на ученици или в най-добрия случай те са редом до децата си на чина, докато протича урокът. Идеята е сами да усетят ползата от абак при усвояването на механизма на четене, за да могат да оказват помощ на децата си въкъщи в процеса на огромотяване. Резултатът от тази практика е удивителен. Оказва се, че прилагането на абак изиграва роля и при по-възрастните родители, които по един или друг начин са останали неграмотни. Друг подход за присъствие на родители в часовете е покана от моя страна, за да разкажат приказка или легенда от ромския фолклор, да изпеят или изсвирят популярни ромски песни и т.н. Понякога при организиране и провеждане на родителски срещи използвам мотото: **„Заповядайте на родителска среща и чашка кафе“**. Оформена по този начин, една покана към родителите предизвиква интерес и любопитство. Така срещата преминава по-лесно и неприну-

дено, в приятелска обстановка се дискутират въпроси, които изискват мнението на родителите и тяхното отношение.

3. Друга стратегическа постъпка е да бъде оформена привлекателна среда в училище, така че децата да го почувстват като „своє“, а не като „чуждо“. За целта отново търся съдействието на родителите, които да подпомогнат усилията ми при оформянето на различни традиционни кътове в класната стая – поставянето на традиционни черги; украсяването на стените с носии от българския и ромския фолклор; изложение на различни битови предмети – вретена, дървени лъжици, кошници и др. Така оформената класна стая предразполага децата да се почувстват по-различно, да усетят класната стая „като своя“ – да бъдат като у дома си.

4. Конструктивни възможности има и в прилагането на различни интерактивни техники – групова работа, ролева игра, дискусия, мозъчна атака и др. Терминът е английски: *inter* – взаимно, между; *act* – действам. Прилагането им по време на часовете провокира ученическата активност и дава широта на мисленето на учениците. Тези техники осигуряват взаимоотношение и взаимовлияния между субектите в образователния процес. Спомагат за по-лесно усвояване на знания, като осигуряват една по-приятна, приятелска атмосфера. Така децата се научават да се уважават помежду си и да зачитат мнението на другия. Това е форма на организация, свързана едновременно с познавателна и комуникативна дейност. Учителят има по-различна функция. Той е по-скоро консултант, а не пряк и основен ръководител. Неговата роля е преди всичко да осигурява подходящи условия за инициативите на учениците, като например разместването на чиновете по различен начин в класната стая. Така се разчупва традиционната класна стая. Това позволява на учениците да се чувстват винаги заинтригувани от новото и интересното. Стимулира се тяхното активно участие. Интелектуалният им труд в условията на класното обучение е рефлексивен, творчески и самостоятелен.

Примерни идеи за прилагане на интерактивни техники

А. Най-често използваният метод в моята практика е „груповата работа“. Обикновено, когато се разглежда съдържанието на ромска приказка или друга изучавана по учебно съдържание, обучението се осъществява на базата на сравнителния анализ между приказките от ромския и българския фолклор. Това е пътят за осъществяване и на така наречената интеркултурна комуникация. Ето защо груповата работа в този случай позволява да се актуализират определени знания на учениците и техния индивидуален опит. Дава се възможност всеки ученик да изкаже своето мнение свободно, като така укрепва умението за бързо и целенасочено мислене и действие. Засилва се сътрудничеството между децата. След като вече родителите са поканени да вземат участие в конкретния урок, то те с удоволствие и без принуда активно

се включват и в груповата работа по време на часа, като сами се разпределят поравно в групите на децата, за да им помагат при изпълнение на задачите. Конкретната дейност на родителите в груповата работа най-често е свързана с подпомагане на учениците да открият типични постъпки на героите от ромската приказка, да ги сравнят с постъпките на героите от други приказки и да ги обобщават. Родителите помагат на децата по-лесно да анализират сюжета на ромските приказки, отделни моменти в тях, както и да формулират вярно отговорите си при поставени въпроси към текста. Понякога родителите се поставят в ролята на говорители на групата или пък допълват представянето на изпълнените задачи от групите. Ето и няколко конкретни примера за проведена груповата работа:

1. Груповата работа при изучаване на ромската приказка „Бабата, дядото и многото деца“.

Таблица 1. Задачи на групите
(написани са предварително на постер от флипчарта)

Първа група	Втора група
1. Подредете думите от листчетата – ще получите заглавието на една ромска приказка – „Бабата, дядото и многото деца“.	1. Подредете думите от листчетата – ще получите автора на една ромска приказка – „Ромска народна приказка“.
2. Прочетете приказката! Помислете: има ли познат момент, който сте срещали в българските народни приказки или на други етноси? Кой точно момент?	2. Прочетете приказката! Помислете: постъпките на героите сходни ли са с тези на други герои от българските или от други народни приказки? Защо?
3. Нарисувайте този момент! Илюстрация!	3. Подгответе момент от приказката за драматизация!
4. Напишете подходящи пословици и поговорки към приказката!	4. Напишете подходящи пословици и поговорки!

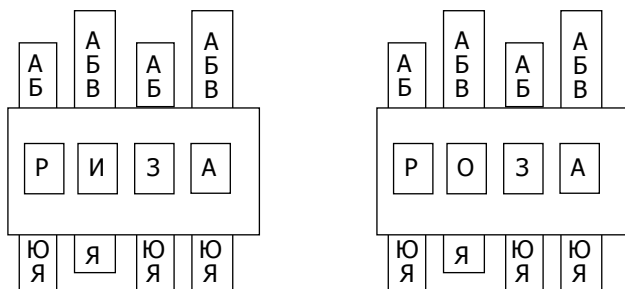
След изпълнение на поставените задачи от групите се провежда обсъждане. Често се случва някой от родителите по време на обсъждането да разкаже друга версия на изучаваната приказка. В случаите, когато е необходимо, се провежда предварително обмислена **дискусия**, за да се търси смисълът при действието на героите в едната или в другата българска, ромска или турска приказка. По този начин се разкрива поведението на героите от гледна точка на културната идентичност. Обяснява се поведението на героите, като се отговаря на въпроса: защо в ромската приказка героят постъпва така, а в българската по друг начин. Така се стимулира познавателният интерес у ромските деца. Засилва се стремежът към комуникативност при обсъждането, и то най-вече на ромската приказка. Това е по-добре изразено, когато се разкрива случка, свързана с герой от същата етническа принадлежност. Учениците допълнително са стимулирани от това, че по

време на часа получават информация за факти от историята и културата на своя етнос, която допълват и самите родители. Понякога родителите споделят и по-конкретни и специфични разлики при груповото деление на общността.

2. Друг пример за прилагане на *групова работа с участието на родителите е в часа по четене в 1. клас*. Този пример е свързан с открит урок по четене в периода на огромяване на децата в първи клас. Участвайки в такъв открит урок, родителите имат възможността да се запознаят на практика с похватите при огромяването и с изискванията за формиране на умения у децата, необходими за овладяване на четивната техника. Ще посоча следния пример за проведена *групова работа по темата „Запознаване със звук и буква „р“* (В. Попов, Буквар за 1. клас, Просвета). За разпределяне на участниците в групите използвам следната техника – предлагам на децата и техните родители да си намерят групата (*намери другарчето си*), като всяко от децата и родителите си изтегля картонче с изучена печатна или ръкописна, главна или малка буква. Така се оформят групите на гласните и съгласните. Поставям задачите на групите, които могат да бъдат предварително написани на дъската или флипчарт, или в презентация, ако се използва ИКТ.

Задачи на групите:

Първа група: Подберете с помощта на абака думите от рисунките – „риза“ и „роза“ (с помощта на графичния абак и с помощта на родителите децата изписват съответната дума).



Втора група: Съставете изречения с думите „роза“ и „риза“, направете и модел на тези изречения!

___ ___ ___ ! (Розата мирише приятно!)

___ ___ ___ ___ ! (Татко има хубава риза!)

По време на дейността в групи родителите работят заедно с децата. Те имат възможността не само да разберат похватите за четене, но и да наблюдават децата си и да установят в кои случаи се затрудняват и какви са причините за това.

Родителите сами правят извода, че за да се постигне ограмотяване, е необходимо постоянство в работата, както и усвояване на умения, които децата трябва да при тежават, като например разпознаване на изучените букви (*печатни и ръкописни, главни и малки*), както и техните звукове и др. Родителите споделят и признават идеята за ефективното приложение и използване на графичния абак в часовете по четене. Мнението им е, че откритите уроци по време на ограмотителния период в първи клас са полезни, защото им дават възможност да разберат в детайли процеса на ограмотяване. От друга страна, невероятно е чувството и преживяването у децата, породено от факта, че имат възможност да работят съвместно с родителите си в час. Самите деца споделят, че се чувстват по-уверени в себе си. Видимо се засилва интересът им към изучавания материал.

Б. „*Ролевата игра*“ – дава възможност на ученика да влезе в роля на определен герой, да почувства и действа от негова позиция и по този начин да осмисли в дълбочина поведението на героя, да анализира причините, довели до това негово поведение. Така по-лесно и успешно се насърчава речевата изява на децата. Играта оставя изключително трайно емоционално въздействие върху малките ученици. По време на изпълнението те имат възможност да общуват, като използват натрупаните вече знания и своя социален опит спрямо съответното поведение в играта. При тази конкретна техника ролята на родителите е много съществена. Има деца, които биха се смутили да се представят пред повече хора и в този случай на помощ идват родителите. Най-често те влизат в ролята на определен герой от приказка. В урок по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор“ (1.–4. клас) на тема „Чорбаджийски грях“ (Колев et al., 2003: 80–81) след направен предварително избор, в ролевата игра взимат участие един родител и един ученик. Поставя се следната задача:

1. Децата се мотивират да влязат в ролята на *слепия просяк* от текста, а родителят – в ролята на *чорбаджията* от същия текст и обратно. Поставя им се въпрос как биха постъпили в подобна житейска ситуация? След проведената ролева игра следва анализиране. Изслушват се всички мнения и отговорите се обобщават. Подчертава се рационалността и значимостта на някои от тях. Прави се анализ за степента на речевото общуване и уменията за комуникация чрез езика.

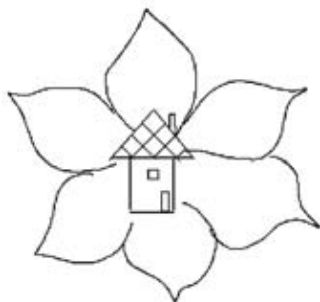
Провокирани от сюжета на приказката или от постъпките на определен герой, децата успяват да се „отпуснат“ емоционално и да споделят допълнително свои наблюдения и факти от живота. След всеки проведен час се поставят задачи на учениците:

- Да разкажат изучената ромска приказка на своите родители.
- Да се поинтересуват дали приказката е позната на родителите?
- Да проучат дали родителите им познават и знаят други типични ромски приказки?

В. „*Мозъчна атака*“. Предимството на този метод е, че провокира включването и на най-пасивните ученици и създава условия те да проявяват активност и да

споделят мнение. Чрез мозъчната атака се стимулира познавателната дейност, като се усъвършенства умениято за бързо реагиране при даване на отговор. При този метод всички отговори са верни, което позволява на учениците без притеснение да участват. Това е важно условие за обучението на ромските деца и е още една възможност за създаване на подходящи условия за продуциране на устна реч. Ето един конкретен пример за проведена мозъчна атака с участието на родителите, като тук ролята на единия от родителите е по-скоро помощник на учителя.

Провеждам **мозъчна атака**, като задавам въпрос: *Какво е семейството?* Учениците дават своите отговори: *баба, дядо, чичо, леля, кака* и т.н., а един от родителите записва отговорите на децата на дъската в предварително оформени листенца около нарисувана къща по реда на изказване. В някои случаи родителят може да запита децата как се произнасят тези думи на ромски език, например: *баба (ане), дядо (нане)* и т.н. При изчерпване на отговорите се образува следната фигура:



След проведената мозъчна атака следва поставяне на темата за часа. Съобщавам на учениците, че този час ще се запознаят с една ромска приказка, в която също се говори за семейство. От колко и какви членове се състои то, ще разберат по време на часа.

(С помощта на мултимедия се прави презентация и озвучен вариант на приказката „Намерил му колая“ – ромска приказка, преразказана от Йосиф Нунев.)

В заключение може да се посочи, че чрез интерактивните техники се повишава мотивацията за учебен труд, нараства самочувствието и се обогатяват представите на ромските ученици за заобикалящия ни свят.

5. Провеждането на извънучилищни дейности, като различни тържества и открити (изнесени) уроци в махалата, са също ефективни в стремежа към привличане на родителите. Особено голямо значение оказва зачитането на традиционни ромски празници като Василица, Гергьовден и др. Организирането и отбелязването на празника Василица в традиционна ромска обстановка, в къщата на самите роми се оказва изключително интересен подход за привличане на родителите. Зачитането на ценностите на ромската култура е от съществено значение за сътрудничество. Установих, че по този начин родителите се чувстват значими,

оценени от представителите на „**другата култура**“. Те оцениха високо жеста, че ние, учителите, полагаме усилия да вникнем в тяхната културна идентичност и да видим положителното, онова, което ни сближава, а не това, което ни отдалечава. Този подход се оказва много полезен. Често пъти се е случвало самите родители да проявят инициатива за подобни събития, като сами определят темата или празника, например: представяне на автентична ромска сватба, сюнет (ритуално отбелязване на обрязването при пораснали момчета) и др., като сами участват със свое изпълнение или роля. Родителите се включват и в изработването на костюми или при оформяне на сцената за празника. Съвместната работа на деца и родители, независимо от етническия им произход, носи удовлетворение на всички, особено на децата. Изводът е следният – ромите обичат да бъдат забелязвани, да усещат, че на тях се гледа и с „други очи“, а именно, че се търси значимото в културата им, а не негативното, с което често пъти са сравнявани. Това е едно вдъхновяващо начало за привличане на родителите и за поддържане на интерес към учебния процес не само при децата, но и сред техните родители. Ролята на родителите за положителното отношение на ромските деца към училището е изключително важна. Именно извънкласните форми на изява са най-благодатната почва за осъществяването на диалог между учители, родители и деца.

6. Друг интересен начин за привличане на родителите към работата в училище се оказва изготвянето на ученическо портфолио. Иновационен метод, който по своята същност представлява „колекция от работи, илюстриращи участието на учащия се в учебния процес“. То може да се превърне в свидетелство за образователна ефективност, в мярка за резултатите на учащия се и в механизъм за обратна връзка“ (Савкова, 2002). В моята практика разработих метода портфолио по предмета литература (четене) за първи клас. Целта беше да се направи архив от материали – тестове за четене с разбиране, свързани с изучавани литературни текстове, различни самостоятелни работи по четене, разнообразни материали, подготвяни от ученика за часовете по четене (в това число материали от събиране на суров фолклорен ромски материал). Този метод провокира и самите родители, които взеха активно участие в оформянето на папката на своите деца. Още в самото начало всички ние взехме решение в края на учебната година да отчетем резултатите от портфолиото по метода „съревнование“, като в края на учебната година излъчим победител. Поставихме мотото на съревнованието: „**Изготвяне на най-интересно ученическо портфолио по четене**“. Състезателният характер допринесе допълнително за стимулирането на учениците и техните родители. С течение на времето родителите посещаваха по собствена инициатива часовете по четене, за да проверят на място как се развива тяхното дете. Те често пъти идваха да се консултират с мен за поставените задачи за домашна работа по четене и т. н. Още по-интересен се оказа начинът, по който децата реагираха на идеята да си поставят самооценка – дали се справят с поставените задачи или не.

Самооценката включваше оцветяване на балончета с червен и син цветен молив, като червеният молив символизира „мога“, а синият – „не мога (затруднявам се)“. Креативността на децата е изключително висока, защото някои от тях оцветиха балоните си по следния начин – наполовина синьо и наполовина червено. Това показва, че децата са мислили наистина при оформяне на своята самооценка. През учебната година за създаването на портфолиото си сътрудничихме с родителите и нашите взаимоотношения се задълбочиха. По силата на общите ни усилия родителите ми повярваха и сега са готови винаги да окажат помощ при възникнал възпитателен или образователен проблем.

Изводи

- а) Връзката ученик–учител–родители ще ни помогне заедно да открием различни проблеми в поведението на учениците и заедно да ги преодолеем;
- б) За децата роми и техните родители е изключително важно да има изградено доверие и общ език между тях и учителя;
- в) Да се обърне внимание на родителите – да бъдат мотивирани да вземат активно участие в образователния процес;
- г) Интерактивното обучение спомага учениците и техните родители да осъзнаят социокултурните различия;
- д) Извънкласните форми на работа могат да послужат и за пряко активно участие и на трите страни в общуването: родители–учители–ученици.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисова, Т. (2004). Ромските приказки – възможности за интеркултурна комуникация. В: *Кючуков, Хр. Аспекти на интеркултурното образование на ромските деца*, София.
- Димитрова, Д. (2004). План-конспект на урок от раздел „Ромски приказки“, I–IV клас: „Бабата, дядото и многото деца“. В: *Интерактивни техники в обучението по ромски фолклор*. Велико Търново.
- Иванов, Ив. (2003). Ролята на учителите в мултикултурната среда“, В: *Образованието на ромската общност в измеренията на мултикултурализма*. София.
- Кръстева, А., Колев, Д. & Крумова, Т. (2003). *Истории край огнището: учебно помагало за учениците от 2. до 4. клас*. Велико Търново.
- Кючуков, Хр. (2004). Интеркултурното образование на ромските деца. *Педагогика*, 3.
- Савкова, С. (2002). *Портфолиото като средство за преподаване на аргументирано писане. Критическо мислене*.

Diyana Dimitrova

✉ Secondary school “Hristo Smirnenki”
v. Vodoley, Veliko Tarnovo
e-mail: ou_vodoley@abv.bg